

Accountantsverslag 2017

*Controlebevindingen
voor gemeente Uden*

CONCEPT

25 mei 2018

*PricewaterhouseCoopers Accountants N.V., Flight Forum 840, 5657 DV Eindhoven, Postbus 6365, 5600 HJ Eindhoven
T: 088 792 00 40, F: 088 792 94 13, www.pwc.nl*

'PwC' is het merk waaronder PricewaterhouseCoopers Accountants N.V. (KvK 34180285), PricewaterhouseCoopers Belastingadviseurs N.V. (KvK 34180284), PricewaterhouseCoopers Advisory N.V. (KvK 34180287), PricewaterhouseCoopers Compliance Services B.V. (KvK 51414406), PricewaterhouseCoopers Pensions, Actuarial & Insurance Services B.V. (KvK 54226368), PricewaterhouseCoopers B.V. (KvK 34180289) en andere vennootschappen handelen en diensten verlenen. Op deze diensten zijn algemene voorwaarden van toepassing, waarin onder meer aansprakelijkheidsvoorwaarden zijn opgenomen. Op leveringen aan deze vennootschappen zijn algemene inkoopvoorwaarden van toepassing. Op www.pwc.nl treft u meer informatie over deze vennootschappen, waaronder deze algemene (inkoop)voorwaarden die ook zijn gedeponeerd bij de Kamer van Koophandel te Amsterdam.

Gemeente Uden
T.a.v. de raad en het college van burgemeester en wethouders
Postbus 83
5400 AB UDEN

25 mei 2018

Referentie: [e-Geleide]

Accountantsverslag inzake onze controle van de jaarrekening 2017

Geachte leden van de raad en het college van burgemeester en wethouders,

Hierbij bieden wij u ons accountantsverslag aan dat is opgesteld in het kader van de opdracht om de jaarrekening 2017 (de 'jaarrekening') van gemeente Uden te controleren. Onze controle is uitgevoerd in overeenstemming met onze opdrachtbevestiging van 17 juli 2017. Dit accountantsverslag gaat in op de belangrijkste bevindingen uit de controle van de jaarrekening van gemeente Uden. Deze bevindingen zijn besproken met de portefeuillehouder financiën en een afvaardiging van ambtelijke organisatie van gemeente Uden.

Ons accountantsverslag begint met de kernboodschappen. Daarnaast besteden wij aandacht aan de uitkomsten van de controle en zijn voor drie belangrijke thema's (sociaal domein, ruimtelijk domein en de bedrijfsvoering) dashboards opgenomen.

Wij willen de inhoud van dit verslag graag tijdens de vergadering van de auditcommissie op 21 juni 2018. Mocht u in de tussentijd nog vragen hebben, aarzelt u dan niet om contact met ons op te nemen.

Wij maken graag van deze gelegenheid gebruik om u en uw medewerkers te bedanken voor de medewerking die wij ervaren hebben tijdens onze controle.

Hoogachtend,
PricewaterhouseCoopers Accountants N.V.

Drs. T.A.G. van Boxtel RA
Director

Inhoudsopgave

1. Onze kernboodschappen

2. Een goedkeurend oordeel bij uw jaarrekening

3. Uitkomsten van het sociaal domein in één oogopslag

- 3.1. Uit de controle decentralisaties blijken de volgende bevindingen
- 3.2. Uit regioverantwoording WMO komen geen fouten en onzekerheden naar voren
- 3.3. Uit de regioverantwoording Jeugd komen onzekerheden naar voren van €897.000
- 3.4. PGB-bestedingen Jeugd en WMO leiden tot een onzekerheid van €134.000 ten aanzien van prestatielevering
- 3.5. Primaire registratie van belang voor getrouwheid en rechtmatigheid

4. Conclusies ruimtelijk domein op één pagina

- 4.1. Uw grondexploitaties hebben zich in 2017 financieel positief ontwikkeld: resultaten nemen toe
- 4.2. Aangescherpt standpunt commissie BBV inzake winstneming grondexploitaties heeft een aanzienlijke impact op uw resultaat 2017
- 4.3. Geen wijziging voormalige "NIEGG's"
- 4.4. De parameters voor de grondexploitaties zijn evenwichtig ingeschat

5. Uw dashboard bedrijfsvoering

- 5.1. Uw organisatie en omgeving als uitgangspunt
- 5.2. De financiële positie van uw gemeente is solide
Weerstandratio is toegenomen
- 5.3. De informatiewaarde van uw jaarstukken is goed
- 5.4. Uw jaarrekening is conform het Besluit Begroting en Verantwoording opgesteld
- 5.5. Er zijn evenwichtige schattingen gemaakt bij het opstellen van de jaarrekening
- 5.6. Toelichting van specifieke dossiers in de controle
 - 5.6.1. VPB-positie verwerkt in de jaarrekening
 - 5.6.2. Onzekerheid in aanbesteding op basis van eigen inkoopkader
 - 5.6.3. Onderhoudsvoorziening openbare verlichting voldoet niet aan BBV-vereisten
 - 5.6.4. Investeringskrediet HOV Deelproject A50 is overschreden
- 5.7. De belangrijkste onderwerpen van uw interne beheersing
- 5.8. Er zijn geen aanwijzingen voor fraude

1. *Onze kernboodschappen*

Uw jaarrekening geeft een getrouw beeld

Wij hebben onze controle van de jaarrekening 2017 van Uden afgerond en hebben het voornemen een goedkeurende controleverklaring over de aspecten getrouwheid en rechtmatigheid bij de jaarrekening af te geven. Uit de controle van de SISA-bijlage komen geen bijzonderheden naar voren. Wij hebben ook vastgesteld dat de WNT is nageleefd. De opgenomen toelichtingen in uw jaarrekening 2017 voldoen aan de in deze wet gestelde eisen.

In 2017 €6 miljoen aan tussentijdse winstnemingen grondbedrijf

Door de commissie BBV is in 2017 de systematiek voor tussentijdse winstnemingen aangepast. Deze moet nu middels 'percentage of completion' (PoC) worden berekend en verwerkt. Hierbij wordt de verwachte winst gerealiseerd op basis van de voortgang van de kosten vermenigvuldigd met de voortgang van de opbrengsten. Voor de gemeente Uden heeft dit in 2017 geleid tot een tussentijdse winstneming van €6 miljoen. Deze winstneming heeft vrijwel geheel betrekking op de grondexploitatie Hoogveld, waar een aantal grote verkooptransacties eerder heeft plaatsgevonden dan verwacht.

Beheersing van het Sociaal domein is verbeterd

Voor het Sociaal domein zijn in 2017 minder fouten en onzekerheden geconstateerd dan in 2016. Daarnaast is het proces voor toekennen en beheersen van PGB's verbeterd in 2017. Hierbij is nadrukkelijk gekozen voor een balans in beheersing en het bereiken van de zorgdoelstellingen. Dit is een positieve ontwikkeling.

Wel blijven er onzekerheden met betrekking tot de prestatielevering van de PGB's en van Jeugdzorg ZIN (voor het landelijk transitiearrangement en niet gecontracteerde zorg). Oorzaak hiervan is dat er bij de uitvoerende instanties SVB en centrumgemeente Jeugd geen werkzaamheden verricht zijn ten aanzien van prestatielevering, en het moeilijk is om hier als gemeente zelf voldoende zichtbare maatregelen voor te treffen.

Opzet en niveau interne beheersing is van voldoende niveau

Wij zijn van mening dat de opzet van uw interne beheersing toereikend is voor de wijze waarop de gemeente op dit moment functioneert. Voor de aard en

omvang van uw organisatie hebt u voldoende interne beheersingsmaatregelen in de lijn om een betrouwbare gegevensverwerking te waarborgen.

De financiële positie van gemeente Uden is solide

Onze belangrijkste waarnemingen met betrekking tot de financiële positie zijn:

- De weerstandscapaciteit is toegenomen met €6 miljoen. Dit is voornamelijk het gevolg van de tussentijdse winstneming van €6 miljoen in de grondexploitaties. Deze wordt rechtstreeks gedoteerd aan de algemene reserve grondbedrijf waardoor de algemene reserve grondbedrijf toeneemt.
- De risico-inventarisatie in de paragraaf weerstandsvermogen is toegenomen met ongeveer €1 miljoen. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door het financieel maken van de risico's in het sociaal domein.
- De netto schuldquote van Uden toont een fors stijgende trend omdat er vanaf 2018 fors aanvullend geleend moet worden. De oorzaak zijn de geplande investeringen waarvoor ca € 30 miljoen aan aanvullende leningen nodig zijn
- Het resultaat voor mutaties reserves is €8.269 (definitieve begroting €693.000). Dit wordt met name verklaard door de tussentijdse winstneming grondexploitaties

De informatiewaarde van de jaarrekening is goed

De leesbaarheid van de jaarrekening is goed. De jaarrekening is voor een gemeente niet al te omvangrijk. In de jaarrekening is systematisch de koppeling gemaakt tussen de gerealiseerde doelstellingen en het coalitieakkoord. De programma's zijn daar ook direct aan ontleend. De paragrafen zien er prima uit, met name de paragraaf weerstandsvermogen is uitgebreid en informatief

2. Een goedkeurend oordeel bij uw jaarrekening

Een goedkeurende controleverklaring op de aspecten getrouwheid en rechtmatigheid

Wij hebben de controle nog niet afgerond, maar verwachten een goedkeurende verklaring op het aspect getrouwheid en rechtmatigheid te verstrekken. De door ons geconstateerde ongecorrigeerde bevindingen blijven binnen de door u gestelde goedkeuringstoleranties. Derhalve geeft onze controleverklaring de volgende oordelen:

Getrouwheid	Goedkeurend
Rechtmatigheid	Goedkeurend

Onderstaand hebben wij een samenvatting van de door ons geconstateerde bevindingen opgenomen:

Tabel 1 Fouten en onzekerheden

Getrouwheid			
Bevinding	Toelichting	Fout	Onzeker
Onderhoudsvoorziening openbare verlichting te hoog	§5.6.3	€118.500	
PGB bestedingen Jeugd en WMO	§3.4		€117.000
Onzekerheid prestatielevering Jeugdzorg ZIN	§3.3		€897.000
Totaal		€118.500	€1.014.000
<i>Goedkeuringstolerantie</i>		€1.148.000	€3.444.000

Rechtmatigheid			
Bevinding	Toelichting	Fout	Onzeker
Onderhoudsvoorziening openbare verlichting te hoog	§5.6.3	€118.500	
PGB bestedingen Jeugd en WMO	§3.4		€117.000
Onzekerheid prestatielevering Jeugdzorg ZIN	§3.3		€897.000
Overschrijding investeringskrediet	§5.6.4	€95.000	
Aanbesteding volgens inkoopkader	§5.6.2	€78.000	
Totaal		€291.500	€1.014.000
<i>Goedkeuringstolerantie</i>		€1.148.000	€3.444.000

Ons oordeel bij uw verantwoordingsbijlagen bij de jaarrekening

Bijlage Single information, Single audit (SiSa)

Aantal specifieke uitkeringen dat u verantwoord	4
Door ons geconstateerde bevindingen	Geen

Bijlage Taakvelden

Aantal en omvang bevindingen bijlage taakvelden	0 (€0)
Toegelicht op welke wijze de taakvelden over de programma's verdeeld zijn	Ja

Bijlage Wet Normering Topinkomens (WNT)

	U heeft 2 topfunctionarissen verantwoord in de jaarrekening 2017
	Beide topfunctionarissen waren heel 2017 bij u in loondienst
	U heeft in 2017 0 ontslagvergoedingen boven de WNT-grens uitgekeerd

3. Uitkomsten van het sociaal domein in één oogopslag

Uitkomsten controle sociaal domein

Het sociaal domein is een materiële post in de jaarrekening van de gemeente. Ook in 2017 kent het sociaal domein onzekerheden, welke voortvloeien uit de afhankelijkheid van externe partijen (landelijk transitiearrangement Jeugd en Sociale Verzekeringsbank). De omvang is in onderstaande tabel weergegeven.

Tabel 2 Omvang onzekerheden

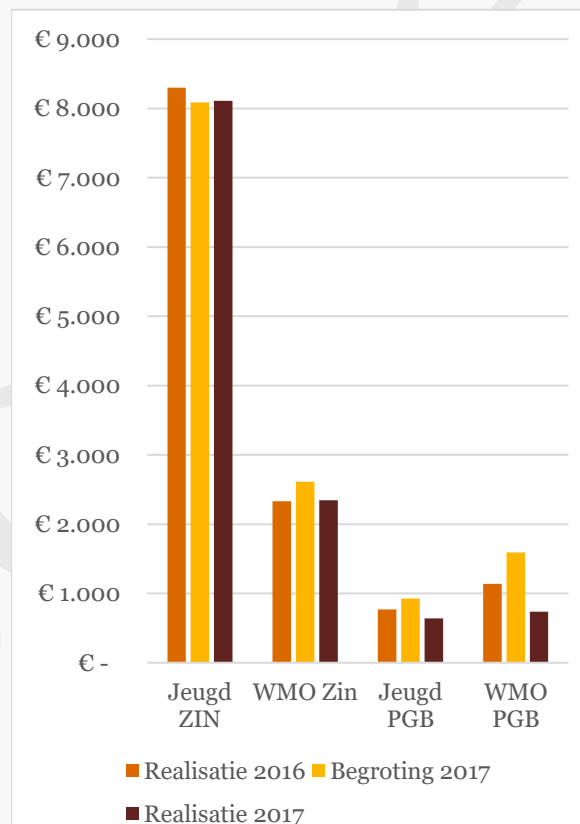
	2017 (x €1.000)	
	Fout	Onzeker
WMO ZIN		
Jeugd ZIN		897.000
WMO en Jeugd PGB		117.000

Financiële resultaten 2017

De resultaten op het sociaal domein laten landelijk wisselende beelden zien. Voor uw gemeente zien wij dat overal een tekort/overschot is behaald ten opzichte van de begroting. Een weergave van de resultaten hebben wij hieronder opgenomen (in €1.000).

Figuur 1 Financiële resultaten sociaal domein

Hoe is zekerheid verkregen in 2017?

In voorgaande jaren is in belangrijke mate gesteund op productieverantwoordingen van zorgaanbieders om voldoende zekerheid te verkrijgen over de getrouwheid en rechtmatigheid van de lasten sociaal domein. In onderstaande figuur hebben we weergegeven hoe in 2017 zekerheid is verkregen:

Figuur 2 Bron zekerheid sociaal domein

3.1. Uit de controle decentralisaties blijken de volgende bevindingen

Uit onze controle van de decentralisaties komt een aantal bevindingen naar voren. Onderstaand hebben wij de uitkomsten van dit jaar vergeleken met voorgaand jaar.

Tabel 3 Fouten en onzekerheden in het sociaal domein

	2017 (x €1.000)		2016 (x €1.000)	
	Fout	Onzeker	Fout	Onzeker
WMO ZIN				814.000
Jeugd ZIN		897.000		1.057.000
WMO en Jeugd PGB		117.000	570.000	1.337.000

Uit bovenstaand overzicht blijkt dat de totale fouten en onzekerheden ten aanzien van de decentralisaties over 2017 is afgenomen. Dit wordt met name veroorzaakt door de afname in de PGB-bestedingen en het wegvallen van de onzekerheid WMO ZIN over de zorglevering van Unik.

De belangrijkste bevindingen uit bovenstaande tabel lichten wij hieronder toe.

3.2. Uit regioverantwoording WMO komen geen fouten en onzekerheden naar voren

Uit de regioverantwoording WMO komen voor gemeente Uden geen fouten en onzekerheden voor de jaarrekening 2017 naar voren. De cijfers in de jaarrekening van de gemeente Uden sluiten aan met de gefactureerde zorg uit de regioverantwoording. Voor de prestatielevering van de zorg in natura is voldoende comfort verkregen uit een combinatie van zelf uitgevoerde werkzaamheden en het beoordelen van de controleverklaringen bij de productieverantwoordingen van de zorgaanbieders.

3.3. Uit de regioverantwoording Jeugd komen onzekerheden naar voren van €897.000

Op basis van de ontvangen controleverklaring bij de regioverantwoording Jeugdzorg 2017 Noordoost Brabant komt de volgende onzekerheid naar voren:

Onzekerheden uit LTA, niet gecontracteerde zorg en lokale bypasses

In de financiële verantwoording zijn onder Jeugdzorg ZIN kosten opgenomen voor het landelijk transitiearrangement (LTA), niet gecontracteerde zorg en lokale bypasses van €897.000. Iedere regiogemeente vergoed in eerste instantie de op haar burgers betrekking hebbende kosten. Afgesproken is echter dat deze kosten binnen de regio op basis van een afgesproken solidariteit verdeelsleutel verdeeld worden. In de verantwoording aan de regio zijn de door gemeente Uden bij gemeente 's-Hertogenbosch ingediende lasten (inclusief de eigen kosten) en het effect van de solidariteitsverdeelsleutel zichtbaar gemaakt. Echter zijn op deze facturen geen aanvullende werkzaamheden uitgevoerd ten aanzien van prestatielevering. Voor dit onderdeel is het moeilijk voor de gemeente om de prestatielevering van de zorg vast te stellen. In de regioverantwoording is alleen de juistheid van deze kosten gecontroleerd. Derhalve zijn deze zorglasten aangemerkt als een onzekerheid in de controle ten aanzien van rechtmatigheid.

Geen fouten en onzekerheden in aandeel Jeugdzorgplus

Vanaf boekjaar 2017 is gemeente 's-Hertogenbosch penvoerder voor landsdeel Zuid inzake de Jeugdzorgplus. Het aandeel van de gemeente Uden in de Jeugdzorgplus voor 2017 bedraagt €413.000. Op basis van de werkzaamheden in de centrumregeling kan de prestatielevering vastgesteld worden, waardoor er voor 2017 geen onzekerheid aangemerkt is.

3.4. PGB-bestedingen Jeugd en WMO leiden tot een onzekerheid van €117.000 ten aanzien van prestatielevering

Voor alle cliënten die een persoonsgebonden budget (PGB) ontvangen worden door de gemeente beschikkingen verstrekt aan de cliënt. Conform landelijke afspraken verzorgt de Sociale Verzekeringsbank (SVB) het administratieve proces rondom de PGB-verstrekingen en legt daarover verantwoording af aan de gemeenten, waar overigens de prestatielevering geen onderdeel van uitmaakt. De verantwoording van de SVB is hierbij op landelijk niveau gecontroleerd. De afgegeven controleverklaring levert echter onvoldoende zekerheid op voor gemeente Uden. Om meer zekerheid te verkrijgen ten

aanzien van de prestatielevering heeft de gemeente de volgende aanvullende werkzaamheden verricht:

- Evaluatieproces met vragenlijst voor nieuwe cliënten
- Afstemmen en evalueren zorgplan
- Periodiek onderzoek naar aanleiding van nul-bestedingen van het PGB
- Herindicatie (verlengingen en heronderzoeken) van PGB waarbij ook de geleverde zorg wordt geëvalueerd en gedocumenteerd in het dossier

Deze periodieke evaluaties zijn structurele verbeterpunten ten opzichte van het proces van voorgaand jaar. Op basis hiervan zijn alleen de onzekerheden vanuit de afgrenzing en foutevaluatie vanuit de SVB als onzekerheden meegenomen.

3.5. Primaire registratie van belang voor getrouwheid en rechtmatigheid

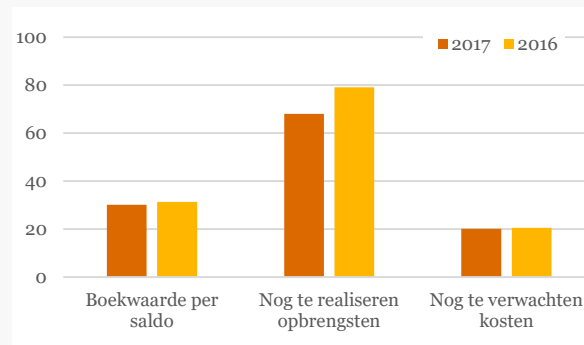
De volledigheid en juistheid van de gegevens in de cliëntenregistratie zijn van belang om te kunnen sturen op het sociaal domein. Tevens vormen deze de basis om tot een betrouwbare afrekening te komen met de zorgaanbieders. De gemeente moet immers in staat zijn om vast te stellen welke inwoners zorgbehoevend zijn, welke zorg nodig is en of de zorg die is geleverd in lijn ligt met deze behoefte. Door de organisatie zijn voor de betrouwbaarheid van de cliëntenregistratie diverse werkzaamheden verricht waardoor de basisadministratie voldoende betrouwbaar is om te komen tot een verantwoording van de bestedingen. Uit onze zijn geen bijzonderheden naar voren gekomen.

4. Conclusies ruimtelijk domein op één pagina

Effect wijzigingen BBV Materiële vaste activa

Met ingang van 2017 is het verplicht investeringen in de openbare ruimte met een maatschappelijk nut te activeren. Voor Uden was het al beleid om alle investeringen met maatschappelijk nut te activeren. Derhalve heeft deze BBV-wijziging geen effect gehad voor 2017.

Ontwikkeling grondexploitaties (x €1 mln.) Figuur 3 Grondexploitaties

Ons oordeel over de gehanteerde parameters grondexploitatie

Tabel 4

			voorzichtig	evenwichtig	optimistisch
Rekenrente	3,05%	2016	↓		
	2,95%	2017	↑		
Kostenstijging	1,50%	2016	↓		
	1,50%	2017	↑		
Opbrengstenstijging	0,50%	2016	↓		
	0,50%	2017	↑		
Gehanteerde programmering		2016	↓		
		2017	↑		
Verkoopprijzen		2016	↓		
		2017	↑		
Nog te maken kosten		2016	↓		
		2017	↑		

Effect aanscherping berekening tussentijdse winstneming grondexploitaties

Uw 'oude' berekening

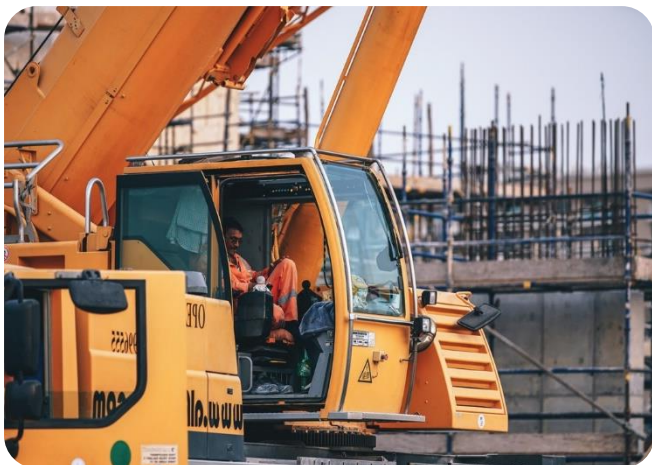
% opbrengstenrealisatie x winst +/- 25%
risico-afslag = te nemen winst

Nieuwe (verplichte) berekening

% kostenrealisatie x % opbrengstenrealisatie
x (winst +/- risico's +/- rente-effect) = te nemen winst

Volgens de 'nieuwe' formule is in 2017 aan tussentijdse winst verantwoord:

€6 Mln.

4.1. Uw grondexploitaties hebben zich in 2017 financieel positief ontwikkeld: resultaten nemen toe

De grondexploitaties vormen een groot aandeel van uw balans totaal. Daarbij is veel aandacht voor de waardering van de grondposities. Ook gemeente Uden ziet veel ogen op zich gericht en besteedt zorgvuldig aandacht aan adequate interne procedures, bijsturing van projecten en het bepalen van een gepaste financiële waardering. In onze controle besteden wij eveneens veel aandacht aan de waardering van uw grondexploitaties.

De ontwikkeling van de totale netto boekwaarde is als volgt:

	Stand 31 december 2016	Stand 31 december 2017
Bruto boekwaarde	€45.536.000	€44.718.000
Voorziening	€14.089.000 -/-	€14.454.000 -/-
Netto boekwaarde	€31.447.000	€30.264.000

De afname in de boekwaarde komt met name door verkopen in de projecten (met hierbij de boekwaarde toegelicht): Locatie Schepersweg (-€117.000), Spechtenlaan fase 2 (€1.187.000), Hoenderbos/Velmolen (€173.000), Uden-Noord 1 (€11.186.000) en Velmolen-Oost (-€1.789.000). Daartegenover staat een stijging in de boekwaarden door tussentijdse winstneming in met name het project Hoogveld (boekwaarde €8.073.000).

4.2. Aangescherpt standpunt commissie BBV inzake winstneming grondexploitaties heeft een aanzienlijke impact op uw resultaat 2017

De commissie BBV heeft recentelijk een standpunt gepubliceerd inzake de te hanteren methode van tussentijdse winstneming op grondexploitaties op basis van voortgang van het project. Het komt erop neer dat de tot ultimo 2017 gerealiseerde winst in principe op grond van een rekenregel tussentijdse als resultaat wordt verantwoord. Deze “rekenregel” is het product van de voortgang

van gerealiseerde verkopen (in %) vermenigvuldigd met gerealiseerde kosten (in%) maal de gerealiseerde winst.

Rekenvoorbeeld toepassing rekenregel tussentijdse winstneming

Een project is op 31 december 2017 voor 70% verkocht, de kosten zijn voor 80% gerealiseerd en het geraamde resultaat is 100. Dan zal in principe per 31-12-2017 totaal $80 \times 70 (=56\%) \times 100 = 56$ winst genomen moeten zijn. In de berekening mag, onder voorwaarden, rekening worden gehouden met onzekerheden met betrekking tot te verwachten kosten en opbrengsten.

Voor de gemeente Uden heeft dit geresulteerd in aanpassing van de systematiek van een extra winstneming en dit heeft geleid tot een extra winstneming in 2017 van €6,6 miljoen. Dit bedrag bestaat enerzijds uit extra winstneming uit de projecten Hoogveld (€6.250.000) en Goorkens (€815.000) en anderzijds uit het terugnemen van genomen winst uit het verleden, met name voor de projecten Hoenderbos/Velmolen (-€313.000) en Velmolen-Oost (-€150.000). Daarnaast is de fondsbijdrage verwerkt vanuit de tussentijdse winstneming.

Gezien Uden voor deze aanscherping ook een methode van tussentijdse winstneming hanteerde is er sprake van een schattingswijziging, deze is toegelicht in de jaarrekening.

4.3. Geen wijziging voormalige “NIEGG’s”

In 2016 heeft een wijziging in het BBV plaatsgevonden ten aanzien van de niet in exploitatie genomen gronden (NIEGG). Dit zijn gronden waarvoor wel een stellig voornemen bestaat om deze als grondexploitatie te ontwikkelen, maar waarvoor nog geen grondexploitatieplan en –begroting door de raad is vastgesteld. Met ingang van 2016 worden deze gronden onder de materiële vaste activa gerubriceerd in de jaarrekening. Voor deze gronden moet uiterlijk in 2019 een marktwaardetoets (taxatie) plaatsvinden om vast te stellen of de marktwaarde niet lager ligt dan de boekwaarde. Is dit wel zo, dan dient een afwaardering plaats te vinden. Voor de gemeente Uden gaat het om de gronden met een boekwaarde van €7,7 miljoen voor Hoogveld Zuid Noord. De verwachting is dat uiterlijk 31-12-2019 aan de Provincie aangetoond kan worden dat er voldoende vraag is naar dit bedrijventerrein, waardoor het project in exploitatie genomen wordt en de marktwaardetoets vervalt.

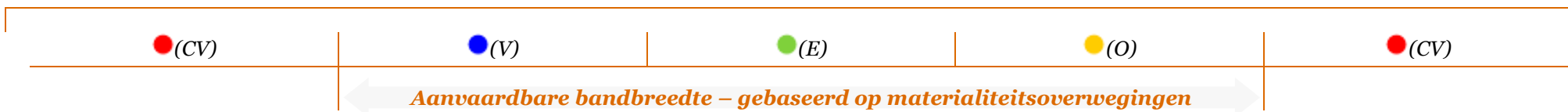
4.4. De parameters voor de grondexploitaties zijn evenwichtig ingeschat

De waardering van uw grondexploitaties is voor een groot deel afhankelijk van schattingen. Om inzicht te krijgen in de financiële risico's stelt de gemeente exploitatieoverzichten op (de zogenaamde jaarschijven, waarin een schatting is opgenomen van de te maken kosten en opbrengsten. Aan deze schattingen liggen diverse parameters en uitgangspunten ten grondslag. Wij hebben de gehanteerde uitgangspunten en parameters beoordeeld. In onderstaande tabel zijn onze bevindingen weergegeven.

Tabel 5 Inschatting parameters grondexploitaties

Belangrijkste schattingen	Inschatting		Toelichting
	2017	2016	
Gehanteerde rekenrente	● (E)	● (E)	De gemeente Uden hanteert 2,95% (2016: 3,05 %) als rekenrente. Deze rente is bepaald op basis van de te betalen rente op vreemd vermogen. Op basis van de inschattingen en de huidige marktrente kunnen wij ons vinden in de gehanteerde rekenrente. De disconteringsvoet betreft op basis van BBV 2,00%.
Kostenstijging	● (E)	● (E)	Voor de kostenstijging hanteert de gemeente Uden 1,50%. Wij kunnen instemmen met deze inschatting. Wel is het van belang de verwachte kostenstijgingen goed te monitoren en jaarlijks te actualiseren.
Opbrengstenstijging	● (V)	● (V)	Gemeente Uden heeft 0,50% opbrengstenstijging voor de woningbouw verwerkt in de exploitaties. Deze stijging sluit aan met de verwachte opbrengsten van de kavels en met de verwachting van de externe taxatieadviescommissie. Landelijk wordt een hogere opbrengstenstijging verwacht. Derhalve hebben we de verwerkte opbrengstenstijging net als vorig jaar als conservatief aangemerkt.
Gehanteerde programmering	● (E)	● (E)	De programmering ten aanzien van woningbouwlocaties is afgestemd op de gemeentelijke monitoring van het woonbeleid. Tevens wordt rekening gehouden met realisaties in het verleden. De huidige programmering woningbouw zoals opgenomen in de grondexploitaties van de gemeente Uden passen binnen de landelijke ontwikkelingen op de woningmarkt. Wij kunnen hiermee instemmen. De huidige programmering voor bedrijventerreinen is gebaseerd op een gemiddelde van 1,8 Ha per jaar en is gebaseerd op de realisatie van de afgelopen tien jaar (realisatie gemiddeld 1,9 Ha per jaar). De totale programmering past binnen de gestelde kaders en onderzoeken.
Verkoopprijzen	● (E)	● (E)	Bij de controle van de verkoopopbrengsten alsmede de nog te realiseren opbrengsten hebben wij geen bijzonderheden vastgesteld die een indicatie geven dat de nog te maken kosten onvolledig of onjuist zijn bepaald.
Nog te maken kosten	● (E)	● (E)	Bij de controle van de gemaakte kosten alsmede de nog te maken kosten hebben wij geen bijzonderheden vastgesteld die een indicatie geven dat de nog te maken kosten onvolledig of onjuist zijn bepaald.

Controleverschil	Voorzichtig	Evenwichtig	Optimistisch	Controleverschil
------------------	-------------	-------------	--------------	------------------

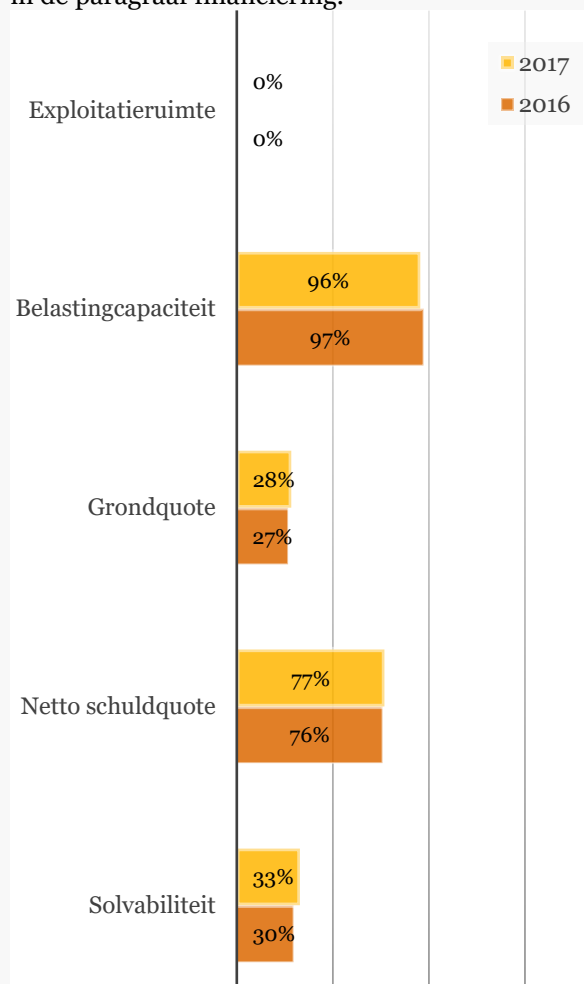
Concept

5. Uw dashboard bedrijfsvoering

Uw financiële positie

Figuur 4 Kengetallen

De kengetallen zijn toegelicht in de jaarrekening in de paragraaf financiering.

Status interne beheersing

Wij zijn van mening dat de opzet van uw interne beheersing toereikend is voor de wijze waarop de gemeente op dit moment functioneert. Voor de aard en omvang van uw organisatie hebt u voldoende interne beheersingsmaatregelen in de lijn om een betrouwbare gegevensverwerking te waarborgen.

Tabel 6 Informatiewaarde jaarverslag

		goed	voldoende	onvoldoende
Algemene leesbaarheid	2016	↓		
	2017	↑		
Koppeling jaarverslag <> coalitieakkoord	2016	↓		
	2017	↑		
Koppeling beleidsmatige en financiële realisatie	2016	↓		
	2017	↑		
Informatiewaar de paragrafen	2016	↓		
	2017	↑		

Tabel 7 Door het college gemaakte schattingen in de jaarrekening

		voorzichtig	evenwichtig	optimistisch
Waardering grond-exploitaties	2016		↓	
	2017		↑	
Waardering materiële vaste activa	2016		↓	
	2017		↑	
Waardering van gemeentelijk vastgoed	2016		↓	
	2017		↑	
Waardering financiële vaste activa	2016		↓	
	2017		↑	
Juistheid/volledigheid voorzieningen	2016		↓	
	2017		↑	

5.1. Uw organisatie en omgeving als uitgangspunt

Onze risico-inschatting is ongewijzigd ten opzichte van onze eerste inschatting in het controleplan

In september/oktober hebben wij uw organisatie en haar omgeving samen met de organisatie beoordeeld en deze analyse vertaald naar bedrijfs- en controlerisico's. Wij hebben over de uitkomst van deze analyse verslag uitgebracht in ons controleplan, en de directie en de audit commissie een update daarvan gegeven in de rapportage interim-bevindingen controle 2017. In dit hoofdstuk actualiseren wij deze risicobeoordeling.

Ontwikkelingen met impact op onze controle

Na onze bespreking van de rapportage interim-bevindingen controle 2017 hebben de volgende gebeurtenissen en ontwikkelingen belangrijke gevolgen voor gemeente Uden gehad:

- Ontwikkelingen en aangescherpte wet- en regelgeving rondom cybersecurity en gegevensbescherming
- Aanscherping toepassing BBV-standpunt ten aanzien van tussentijdse winstneming op grondexploitaties

Deze ontwikkelingen hebben niet geleid tot aanpassing van onze controleaanpak.

5.2. De financiële positie van uw gemeente is solide

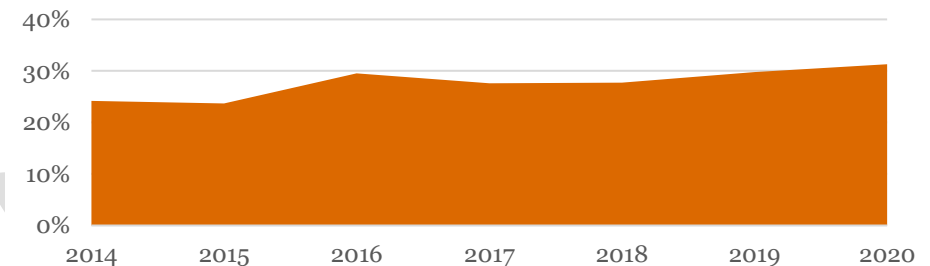
De kwaliteit van de financiële positie van uw gemeente zegt iets over de mate waarin uw gemeente in staat is om haar schulden af te lossen, onverwachte tegenvallers op te vangen en noodzakelijke ombuigingen te realiseren. Er zijn diverse manieren om de financiële positie van een gemeente in kaart te brengen. In de paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing is de financiële positie van uw gemeente in kaart gebracht aan de hand van vijf kengetallen die op basis van het BBV verplicht zijn voorgeschreven (zie ook Figuur 4 in het dashboard bedrijfsvoering).

Hieronder hebben wij voor twee kengetallen een nadere verdiepende analyse opgenomen.

De solvabiliteit van uw gemeente ten opzichte van voorgaand jaar is toegenomen

De solvabiliteit van uw gemeente geeft een beeld van de mate waarin uw gemeente op lange termijn aan haar verplichtingen kan voldoen. Hieronder hebben wij de ontwikkeling van uw solvabiliteit gedurende de laatste vier jaar weergegeven. Daarnaast hebben wij op basis van uw meerjarenbegroting een doorkijk gegeven naar de ontwikkeling van uw solvabiliteit voor de periode tot en met 2021.

Figuur 5 Ontwikkeling solvabiliteit

Zoals uit bovenstaande grafiek blijkt is de solvabiliteit stabiel en schommelt rond de 30%. De VNG- norm voor de solvabiliteit van gemeenten bedraagt 30%.

Weerstandsratio is toegenomen

Onderstaande tabel geeft de verhouding tussen de weerstandscapaciteit en de door de gemeente geïnventariseerde risico's weer.

Weerstandsvermogen	2017	2016
A. Weerstandscapaciteit	53.534	47.368
B. Beleidsrisico's en bedrijfsrisico's	23.530	22.086
Verhouding risico's tot de capaciteit (A/B)	2,27	2,14

De weerstandscapaciteit is toegenomen met €6 miljoen. Dit is voornamelijk het gevolg van de tussentijdse winstneming van €6 miljoen in de grondexploitaties. Deze wordt rechtstreeks gedoteerd aan de algemene reserve grondbedrijf waardoor de algemene reserve grondbedrijf toeneemt.

De risico's zijn toegenomen met ongeveer €1 miljoen. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door het financieel opnemen van de risico's in het sociaal domein.

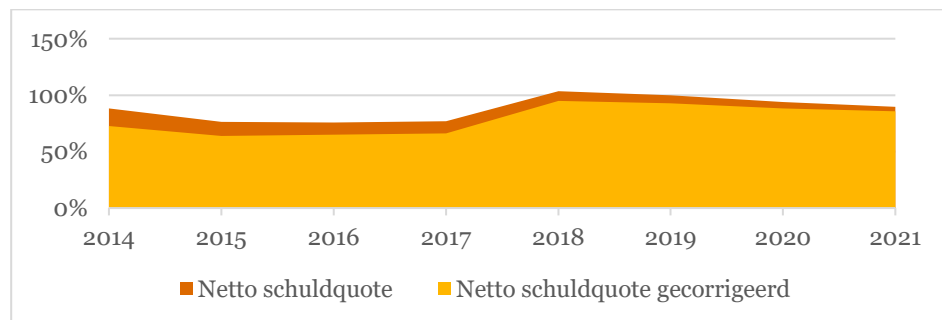
Wij zijn van mening dat de geïnventariseerde risico's op een deugdelijke wijze zijn toegelicht in de paragraaf weerstandsvermogen van de jaarrekening.

De schuldpositie van uw gemeente laat een oplopende trend zien

De schuldpositie van uw gemeente geeft een beeld van de mate waarin uw gemeente afhankelijk is externe middelen bij het realiseren van haar doelstellingen. Tevens geeft het inzicht in welk deel van de inkomsten van de gemeente gebruikt moeten worden om de rente en aflossing van de schulden te kunnen betalen. De netto schuldquote gecorrigeerd is aangepast voor leningen die de gemeente 'doorleent' aan derden (bijv. woningbouwverenigingen).

Hieronder hebben wij de ontwikkeling van uw schuldpositie gedurende de afgelopen vier jaar weergegeven. Daarnaast hebben wij op basis van uw meerjarenbegroting een doorkijk gegeven naar de ontwikkeling van uw schuldpositie voor de periode tot en met 2021.

Figuur 6 Ontwikkeling schuldpositie

De netto schuldquote van Uden toont een fors stijgende trend omdat er vanaf 2018 fors aanvullend geleend moet worden. De oorzaak zijn de geplande investeringen en opschoning van de onderhanden werkenlijst in 2018 waarvoor ca € 30 miljoen aan aanvullende leningen nodig zijn. We tekenen hierbij aan dat de investeringen ook al voor 2017 gepland waren. De maximale schuldquote mag volgens de VNG-norm 130% bedragen Uden zit hier dus onder.

Analyse van het resultaat

Gemeente Uden stuurt op een structureel sluitende begroting. We hebben vastgesteld dat de structurele lasten worden gedekt met structurele baten in 2016 en 2017. Ook voor de jaren tot 2020 wordt een sluitende meerjarenbegroting verwacht. Hierbij dient te worden opgemerkt dat het bedrag aan bezuinigingsdoelstellingen jaarlijks moet worden gerealiseerd.

Voor een uitgebreide analyse van de verschillen tussen de realisatie 2017 en de primitieve en bijgestelde begroting verwijzen wij naar het jaarverslag. Onderstaand een samenvatting van het resultaat van 2017 ten opzichte van 2016.

Tabel 6 Analyse resultaat

Kengetal	Begroting na wijziging 2016	Rekening 2016	Begroting na wijziging 2017	Rekening 2017
Saldo van baten en lasten	-/-2.143	4.142	693	8.269
Reservemutaties	2.143	-/-3988	-/-693	-/-6.468
Resultaat	0	154	0	1.801

De afwijking in 2017 ten opzichte van de begroting heeft met name te maken met onder andere:

Het positieve resultaat ten opzichte van de begroting voor reserve mutaties wordt met name verklaard door de tussentijdse winstneming grondexploitaties.

5.3. De informatiewaarde van uw jaarstukken is goed

Als accountant geven wij een oordeel over uw jaarrekening. Maar uw jaarstukken bestaan uit meer dan dat. En voor u als raad is het integrale boekwerk van belang. Om die reden hebben wij de informatiewaarde van uw

jaarstukken nader beoordeeld. Vanuit onze natuurlijke adviesfunctie delen wij graag onze observaties over de informatiewaarde van uw jaarstukken met u.

Tabel 7 Informatiewaarde jaarstukken

		onvoldoende	voldoende	goed
Algemene leesbaarheid	2016			
	2017			

Toelichting:

De leesbaarheid van de jaarrekening is goed. De jaarrekening is voor een gemeente niet al te omvangrijk. De lay out is prima en geeft een rustig beeld. Wat naar onze mening wel de aandacht behoeft is de technische uitvoering van de jaarrekening op internet. Dit gebeurt steeds door koppeling naar pdf-bestanden, we zien bij andere gemeenten dat dit direct via internet (html) plaatsvindt wat veel vloeiender gaat. Graag pijler verschuiven

		Onvoldoende	voldoende	goed
Koppeling jaarverslag <> coalitieakkoord	2016			
	2017			

Toelichting:

In de jaarrekening wordt systematisch een terugkoppeling gegeven op het coalitieakkoord. De programma's zijn daar ook direct aan ontleend. Het had Uden wel gesierd als er ook een integrale evaluatie/verantwoording was opgenomen.

		Onvoldoende	voldoende	goed
Koppeling beleidsmatige en financiële realisatie	2016			
	2017			

onvoldoende voldoende goed

Toelichting:

De beleidsdoelstellingen zijn niet heel duidelijk in de jaarrekening opgenomen en worden met kleuren weergegeven. Alleen de verplichte beleidsindicatoren worden via koppelingen naar "Waart staat je gemeente" weergegeven wat weer een onnodige "doorclick" geeft. Een suggestie is ook om meer aandacht te geven in de afwijkingen van de cijfers Uden met de landelijke cijfers.

Informatie-waarde paragrafen	2016			
	2017			

Toelichting:

De paragrafen zien er prima uit. Met name de paragraaf weerstandsvermogen is uitgebreid en informatief. Ook de vanaf 2017 voorgeschreven toelichting over de kostendekkendheid van de tarieven in de paragraaf lokale heffingen is – hoewel erg technisch waardoor mogelijk minder toegankelijk – prima uitgewerkt.

5.4. Uw jaarrekening is conform het Besluit Begroting en Verantwoording opgesteld

Het college van burgemeester en wethouders van de gemeente heeft de jaarrekening opgesteld in overeenstemming met het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV). Als onderdeel van onze controle en met betrekking tot de jaarrekening hebben wij:

- de aanvaardbaarheid van de toegepaste grondslagen voor financiële verslaggeving beoordeeld; en
- de juistheid en de volledigheid van de toelichtingen beoordeeld.

Wij zijn van mening dat de grondslagen voor waardering en resultaatbepaling die het college heeft gehanteerd bij het opstellen van de jaarrekening 2017 aanvaardbaar zijn en de gebruikte financiële rechtmatigheidscriteria geschikt.

5.5. Er zijn evenwichtige schattingen gemaakt bij het opstellen van de jaarrekening

Bij het opstellen van de jaarrekening maakt het college belangrijke schattingen. We hebben de schattingen die het college heeft gemaakt bij het opstellen van de jaarrekening 2017 beoordeeld en hebben geconcludeerd dat deze grotendeels evenwichtig tot stand zijn gekomen. Onderstaande tabel geeft een overzicht van onze bevindingen met de bijbehorende motivering. Voor wat betreft de belangrijke schattingen die ook in het voorgaande jaar relevant waren, is onze conclusie dat deze zijn gebaseerd op consistente uitgangspunten en veronderstellingen.

Tabel 8 Bevindingen inzake schattingen van het college

Belangrijkste schattingen	Beoordeling		Toelichting
	2017	2016	
Waardering van uw grond-exploitaties	● (E)	● (E)	Wij zijn van mening dat de schattingen met betrekking tot de grondexploitaties een betrouwbaar doch voorzichtig beeld geven van de waardering van uw grondexploitaties. Op meerdere plekken worden er voorzichtigheden ingebouwd waardoor de kans groter is dat een project meer positief uitvalt dan dat een project meer negatief uitvalt. Voor een uiteenzetting hiervan verwijzen wij naar paragraaf 4.4 van dit accountantsverslag.
Waardering van uw materiële vaste activa	● (E)	● (E)	Aan de wijze van afschrijven op materiële vaste activa ligt het activabeleid van de gemeente ligt ten grondslag. De gehanteerde afschrijvingspercentages blijken uit de grondslagen van de jaarrekening. We hebben vastgesteld dat de afschrijvingstermijnen zijn toegepast conform de financiële verordening 2017. Bij de herberekening van de afschrijvingslasten geconstateerd dat afschrijvingslasten niet juist worden berekend. Gezien de minimale impact heeft dit geen impact op onze controleverklaring.
Waardering van uw vastgoed en strategische grondposities	● (E)	● (E)	Vastgoed kan een economische of een maatschappelijke functie hebben. Op vastgoed met een maatschappelijke functie (bijvoorbeeld schoolgebouwen) mag niet afgewaardeerd worden. Op vastgoed met een economische functie moet dat wel indien de marktwaarde lager is dan de boekwaarde. We hebben de waardering van uw vastgoed in detail gecontroleerd. Wij concluderen dat de inschattingen van het college ten aanzien van de waardering van het vastgoed evenwichtig tot stand zijn gekomen. Op basis van de uitgevoerde werkzaamheden hebben wij vastgesteld dat afwaarderingen voor 2017 niet aan de orde zijn. Voor de waardering van de strategische grondposities verwijzen wij naar paragraaf 4.3.
Waardering van uw financiële vaste activa	● (E)	● (E)	In de controle van de beoordeling van de waardering van de financiële vaste activa hebben wij geen bevindingen geconstateerd.

Belangrijkste schattingen	Beoordeling		Toelichting
	2017	2016	
Juistheid en volledigheid van de voorzieningen	● (E)	● (O)	De voorziening wethouderspensioenen (APPA) per ultimo 2017 is onderbouwd door actuele actuariële berekeningen welke zijn gemaakt door een externe serviceorganisatie. Wij kunnen instemmen met de berekeningswijze. In lijn met de nieuwe BBV dienen (vervangings)-investeringen met maatschappelijk nut (wegen, parken, openbare verlichting e.d.) per 1 januari 2017 te worden geactiveerd. De gemeente Uden heeft een aantal voorzieningen, zoals de voorziening openbare verlichting, waarop deze nieuwe BBV-impact kan hebben. In de voorziening openbare verlichting voldoen €118.500 niet aan de BBV vereisten. Gezien de minimale impact heeft de gemeente besloten niet te corrigeren in de jaarrekening. Wij hebben de fouten meegenomen in onze foutevaluatie, zie ook hoofdstuk 2. Wij hebben uw college wederom geadviseerd te beoordelen welke voorzieningen dienen vrij te vallen onder de nieuwe BBV. Er is een voorziening van €234.000 opgenomen voor grondaankopen en sloopkosten vanwege de aanleg van een fietspad, waarvoor onzeker is of deze kosten ten laste van de gemeente, of van de Provincie zullen komen. Uit voorzichtigheid is deze voorziening opgenomen. Wij kunnen hiermee instemmen.

Controleverschil ●	Voorzichtig ●	Evenwichtig ●	Optimistisch ●	Controleverschil ●
Aanvaardbare bandbreedte op basis van materialiteitsoverwegingen				

5.6. Toelichting van specifieke dossiers in de controle

5.6.1. VPB-positie verwerkt in de jaarrekening

Op 1 januari 2016 is de Wet Vpb-plicht overheidsondernemingen ingevoerd, waardoor een groot aantal overheden onder voorwaarden belastingplichtig zijn geworden voor de vennootschapsbelasting (Vpb). Voor 2016 is inmiddels een aangifte voorbereid waarbij de belastbare winst is vastgesteld op een verlies van -€1,9 miljoen. Er is nog steeds een aantal discussiepunten met de belastingdienst. De verwachting is echter dat ook in 2017 sprake zal zijn van een fiscaal verlies. Mocht er door de uitkomsten van de discussies met de belastingdienst alsnog sprake zijn van een winst, kan het verlies uit 2016 verrekend worden. De in 2016 opgenomen kortlopende schuld ten aanzien van te betalen VPB is daarom in onze ogen terecht vrijgevallen in de jaarrekening 2017 en adequaat toegelicht als incidentele bate.

5.6.2. Onzekerheid in aanbesteding op basis van eigen inkoopkader

Wij hebben de rechtmatigheid van de aanbestedingen gecontroleerd. Ten aanzien van de aanbesteding boven de Europese drempelbedragen hebben wij geen bijzonderheden geconstateerd. Voor de aanbestedingen onder de Europese drempelbedragen hebben wij gecontroleerd of het eigen inkoopkader is gevolgd. Voor één aanbesteding hebben wij niet kunnen vaststellen of de aanbesteding meervoudig onderhands heeft plaatsgevonden conform het inkoopkader, omdat de documentatie van het offertetraject niet adequaat waren gearchiveerd en daardoor verloren zijn gegaan. Dit leidt tot een onzekerheid van €78.000.

5.6.3. Onderhoudsvoorziening openbare verlichting voldoet niet aan BBV-vereisten

In lijn met de nieuwe BBV dienen (vervangings)-investeringen met maatschappelijk nut (wegen, parken, openbare verlichting e.d.) per 1 januari 2017 te worden geactiveerd. In de voorziening openbare verlichting voldoen €118.500 niet aan de BBV-vereisten aangezien hier sprake is van vervangingswaarden, welke als reserve verantwoord dienen te worden. Gezien de minimale impact heeft de gemeente besloten niet te corrigeren in de jaarrekening. Wij hebben de fouten meegenomen in onze foutevaluatie, zie ook hoofdstuk 2. Wij hebben uw college wederom geadviseerd te beoordelen welke voorzieningen dienen vrij te vallen onder de nieuwe BBV.

5.6.4. Investeringskrediet HOV Deelproject A50 is overschreden

Investeringskredieten worden door de Raad vastgesteld en eventuele overschrijdingen dienen door de Raad te worden goedgekeurd. Wij hebben de kredietoverschrijdingen beoordeeld en hierbij vastgesteld dat voor één investeringskrediet (HOV Deelproject A50) sprake is van een kredietoverschrijding van (per saldo) €95.000 welke niet is goedgekeurd door de Raad. Van uw college hebben wij vernomen dat deze overschrijding is opgenomen in de eerste afwijkingenrapportage. In onze evaluatie hebben wij dit bedrag aangemerkt als fout ten aanzien van rechtmatigheid.

5.7. De belangrijkste onderwerpen van uw interne beheersing

Wij zijn van mening dat de opzet van uw interne beheersing toereikend is voor de wijze waarop de gemeente op dit moment functioneert. Voor de aard en omvang van uw organisatie hebt u voldoende interne beheersingsmaatregelen in de lijn om een betrouwbare gegevensverwerking te waarborgen. De belangrijkste onderwerpen uit de rapportage interim bevindingen 2017 zijn onderstaand weergegeven.

- Verdere ontwikkeling procedures prestatielevering Jeugd en WMO: In 2016 hebben wij veel onzekerheden onderkend ten aanzien van de prestatielevering binnen de decentralisaties. Hiervoor heeft gemeente Uden diverse verbeteracties gestart, zoals reeds toegelicht in paragraaf 3.4.
- Risico op ongeautoriseerde betalingen/inkopen: Er is sprake van functievermenging bij budgethouders (bestelling, levering, betaling) en er is geen onderbouwing voor de prestatielevering vereist voor betaling. Hierdoor ontstaat een risico op ongeautoriseerde betalingen/inkopen. Mitigerende maatregelen zijn de interne controle op crediteurenstamgegevens en het feit dat er altijd meerdere personen betrokken zijn bij aanbestedingen.
- Doorontwikkeling Interne Controle: Wij adviseren om de eigen (langetermijn)visie op de rol van IC verder door te ontwikkelen.
- Doorontwikkeling P&C-producten: Wij vragen aandacht voor het realiseren van automatische koppelingen en het beperken van de doorlooptijd ten behoeve van een real-time informatieproces.
- IT-omgeving: Twee medewerkers beschikken na uitdiensttreding over actieve Active Directory accounts. Hoewel binnen de financiële administratie en de zorgadministratie logging actief is, wordt deze niet

gebruikt ter monitoring dat kritische handelingen van medewerkers in lijn zijn met functies en verantwoordelijkheden. Hierdoor bestaat een verhoogd beveiligingsrisico.

Voldoende aandacht voor de privacywetgeving blijft noodzakelijk

Een belangrijke ontwikkeling betreft de privacywetgeving. Zoals reeds bij de gemeente bekend is op 1 januari 2016 de Wet meldplicht datalekken van kracht. Daarnaast is ook de Algemene Verordening Gegevensbescherming ('AVG') sinds mei 2016 in werking getreden. De gemeente heeft tot 25 mei 2018 de tijd om te voldoen aan de vereisten die hierin opgenomen zijn. Om de privacy van de gegevens daadwerkelijk goed te borgen is ook de cultuur van de gemeente van groot belang. Tot slot wijzen wij u op de door de Vereniging van Nederlandse Gemeenten gepubliceerde handreiking 'Stappenplan voor gemeenten bij de voorbereiding op de AVG' van 1 december 2017 met praktische handvatten bij de verdere implementatie van de AVG.

De implementatie van de AVG is ondergebracht bij een projectgroep opgestart voor samenwerking met IT, control en inhoudelijke disciplines met als doel:

Het voldoen aan de privacyregels is aantoonbaar voor de klant, de Raad en de toezichthouders. En de klant kan eenvoudig de privacy-informatie raadplegen om gebruik te kunnen maken van zijn rechten. Zo kan de klant laagdrempelig verzoeken om zijn gebruikte persoonsgegevens. Het College besluit tijdig op zo'n verzoek met een compleet overzicht van zijn persoonsgegevens overeenkomstig de wet.

In 2017 heeft het College het Beleid over Gegevensbescherming en Informatiebeveiliging vastgesteld. Momenteel wordt gewerkt aan de implementatie en werking van het kwaliteitssysteem, onderdeel hiervan zijn bijvoorbeeld:

- Register van gegevensverwerkingen op www.Uden.nl
- De vergroting van het interne bewustzijn
- De inrichting van e-dienstverlening op inzage van klantgegevens, privacy-inbreuk etc.,
- De verantwoording door het gemeentebestuur van de AVG-naleving door aanstelling van een Functionaris Gegevensbescherming

5.8. Er zijn geen aanwijzingen voor fraude

Tijdens onze controle van de jaarrekening 2017 zijn geen aanwijzingen voor fraude aan het licht gekomen. In bijlage A.4 zijn de verantwoordelijkheden met betrekking tot fraude in relatie tot de jaarrekening opgenomen.

Op basis van onze frauderisicobeoordeling hebben wij de volgende controlewerkzaamheden uitgevoerd:

- We hebben per proces een fraude risicoanalyse uitgevoerd waarin de drie kenmerken van fraude: rationalisatie, druk en gelegenheid zijn afgezet tegen de kans en de impact. Vanuit deze analyse hebben we de volgende onderwerpen in 2017 nader geanalyseerd: aanbestedingen en inkomende subsidies.
- We hebben beoordeeld of nevenfuncties van het college, de directie en control nog aanleiding gaven tot een verhoogd risico.
- Beoordeling of er signalen zijn voor een verhoogd risico op fraude vanuit notulen, persberichten.
- Met behulp van data-analyse hebben we ongebruikelijke transacties geanalyseerd, bijvoorbeeld ongebruikelijke rekeningcombinaties, personen die rekeningen aanmaken en goedkeuren en ongebruikelijke bewoordingen.
- Jaarlijks wordt in het kader van onvoorspelbaarheid een proces/transactie nader geanalyseerd. Voor 2017 hebben de declaraties door leden van het college van B&W beoordeeld. Deze waren slechts beperkt aanwezig.

Uit bovenstaande werkzaamheden zijn geen bijzonderheden voorgekomen.

A. Bijlagen

A.1. Single information Single audit (SiSa)

Wij hebben in onze controle specifieke werkzaamheden verricht om een oordeel te kunnen geven over de getrouwheid en rechtmatigheid van de financiële verantwoordingsinformatie in de SiSa bijlage bij de jaarrekening 2017. Onze werkzaamheden varieerden van het beoordelen van de interne beheersing tot het uitvoeren van detailcontroles. In de bijlage bij de jaarrekening zijn twee typen indicatoren opgenomen:

- Indicatoren (bedragen en andere kwantitatieve gegevens, veelal prestatie-indicatoren), die van invloed zijn op de financiële vaststelling.
- Indicatoren, zonder invloed op de financiële vaststelling.

Voor de eerste indicator geldt dat er een relatie is tussen de jaarrekening en de bijlage. Wij hebben op deze indicatoren een reguliere rechtmatigheidscontrole uitgevoerd en indien specifiek gevraagd, is de deugdelijke totstandkoming van de indicator beoordeeld. De tweede indicator heeft normaliter geen directe relatie met de gemeentelijke jaarrekening. Deze indicatoren zijn noodzakelijk voor het departementale jaarverslag. Bij deze indicatoren hebben wij alleen de deugdelijke totstandkoming van de indicator beoordeeld en dus niet de rechtmatigheid vastgesteld.

Voor de bevindingen uit onze controle gelden op grond van het Besluit accountantscontrole decentrale overheden ('BADO') zwaardere rapporteringstoleranties dan voor andere onderdelen van de reguliere jaarrekening.

De rapporteringstolerantie is per specifieke uitkering:

- € 12.500 indien de omvangsbasis kleiner dan of gelijk is aan € 125.000;
- 10% indien de omvangsbasis groter dan € 125.000 en kleiner dan of gelijk is aan € 1.000.000;
- € 125.000 indien de omvangsbasis groter is dan € 1.000.000.

De rapporteringstolerantie heeft geen consequenties voor de omvang en aard van de controle van specifieke uitkeringen.

Op basis van de Nota verwachtingen accountantscontrole uitgegeven door het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties rapporteren wij door middel van onderstaande voorgeschreven tabel de geconstateerde fouten of onzekerheden per regeling.

Tabel 9 Bevindingen SiSa-bijlage

Nr	Naam specifieke uitkering of overige	Totale fout of onzekerheid per specifieke uitkering	Totale omvang van de fout of de onzekerheid (in €)	Toelichting fout/onzekerheid
D9	Onderwijsachterstandenbeleid	Niet van toepassing	Niet van toepassing	Niet van toepassing
E27B	Brede doeluitkering verkeer en vervoer	Niet van toepassing	Niet van toepassing	Niet van toepassing
G2	Gebundelde uitkering op grond van artikel 69 Participatiewet_gemeentedeel 2017	Niet van toepassing	Niet van toepassing	Niet van toepassing
G3	Besluit bijstandsverlening zelfstandigen 2004 (exclusief levensonderhoud beginnende zelfstandigen) gemeente 2017	Niet van toepassing	Niet van toepassing	Niet van toepassing

A.2. Materialiteit en reikwijdte van de controlewerkzaamheden

De reikwijdte van de controle is zo ontworpen dat er voldoende controle-informatie wordt verkregen met betrekking tot uw jaarrekening, ter ondersteuning van een kwalitatieve controle. In het controleplan hebben wij afspraken met u gemaakt over de reikwijdte van de controle. In deze paragraaf bevestigen wij de definitieve reikwijdte van de controle en beschrijven wij de eventuele wijzigingen ten opzichte van het controleplan.

A.2.1. Materialiteit bedraagt €1.148.000

Er zijn geen wijzigingen aangebracht in de materialiteit

De reikwijdte van onze controle wordt beïnvloed door het toepassen van materialiteit. Het begrip ‘materieel’ wordt toegelicht in de paragraaf ‘Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening’ in onze controleverklaring.

In het Besluit Accountantscontrole Decentrale Overheden (BADO) zijn de goedkeuringstoleranties bepaald die de accountant ten behoeve van de oordeelsvorming over de jaarrekening van de gemeente hanteert. De grondslag voor het bepalen van deze toleranties betreft de totale werkelijke kosten van de gemeente, inclusief de toevoegingen aan de bestemmingsreserves.

Voor uw gemeente heeft dit geleid tot de volgende goedkeuringstoleranties:

Omvang in %	Omvang in miljoen €	Fouten	Onzekerheden
< 1%	< € 1.148.000	Goedkeurend	Goedkeurend
≥ 1% maar < 3%	> € 1.148.000 maar < € 3.444.000	Beperking	Goedkeurend
≥ 3% maar < 10%	> € 3.444.000 maar < € 11.480.000	Afkeurend	Beperking
≥ 10%	> € 11.480.000	Afkeurend	Oordeelonthouding

In ons controleplan hebben wij een materialiteit vastgesteld van €1.148.000. Hierbij hanteren wij een rapportagetolerantie van €57.000. Indien er bevindingen zijn die kleiner zijn dan deze rapportagetolerantie, maar naar onze mening wel van belang, dan zullen wij deze om kwalitatieve redenen aan u rapporteren.

Materialiteit wordt geactualiseerd op basis van de feitelijke financiële gegevens en wijzigingen in uw organisatie en omgeving gedurende het hele jaar, en heeft geen aanzienlijke wijzigingen ondergaan.

A.2.2. Wij zijn onafhankelijkheid

Wij hebben onze naleving van externe standaarden, het wereldwijde onafhankelijkheidsbeleid van PwC en het onafhankelijkheidsbeleid van BBB met betrekking tot onze dienstverlening in 2017 bewaakt en bevestigen dat we aan deze onafhankelijkheidsvereisten hebben voldaan en voldoen

A.3. Update over verplichte communicatie

Als PwC vinden wij het van belang om gemeente Uden laten zien op welke wijze wij belangrijkste voorwaarden en aandachtspunten van de controle hebben gerapporteerd. Deze hebben we opgenomen in onderstaande tabel.

Vereiste communicatie grond van controlestandaarden	Controleplan	Rapportage IT-bevindingen	Accountants-verslag/jaarrekening controle
Mededeling over de verantwoordelijkheden van de accountant.	●		
Bevestiging van de onafhankelijkheid van PwC.	●		●
Eventuele significante tekortkomingen in de interne controle.		●	●
Ontdekte of vermoede fraude.		●	●
Niet-naleven van wet- en regelgeving.			●
Schriftelijke bevestigingen gevraagd van het management.			●
Alle zaken die van invloed zijn op de vorm en inhoud van de controleverklaring.			●
Standpunt van de accountant over belangrijke kwalitatieve aspecten van de verslaggeving door de onderneming			●
Rapporteren over significante moeilijkheden, aangelegenheden en overige zaken die van belang zijn voor het toezicht op de financiële verslaggevingsproces			●
Niet gecorrigeerde afwijkingen			●
Significante aangelegenheden die naar voren komen tijdens de controle in verband met verbonden partijen van de entiteit.			●
Beschrijving van de reikwijdte en timing van de controle, waaronder significante risico's.	●		●

A.4. De verantwoordelijkheden bij fraude in relatie tot de jaarrekening

De maatschappelijke verwachtingen voor wat betreft de werkzaamheden van de accountant met betrekking tot fraude zijn toegenomen. Als zodanig en naar aanleiding van verdere richtsnoeren van de Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants ('NBA') hebben wij onze aan fraude gerelateerde controlewerkzaamheden geïntensiveerd. Daarom zullen wij naar verwachting in staat zijn in ons accountantsverslag uitgebreider verslag te doen van aan fraude gerelateerde onderwerpen zoals omkoping, corruptie en witwassen.

De aandacht in de maatschappij voor fraude en corruptie neemt toe

Belangrijk voor u, als organisatie, is hoe om te gaan met de risico's van fraude, omkoping en corruptie waarmee uw organisatie wordt geconfronteerd in de snel veranderende wereld van vandaag de dag. In onze rapportage interim-bevindingen deelden wij met u onze inzichten in uw proces voor frauderisicobeoordeling inclusief uw reacties, en de gevolgen die dit had voor ons controleplan. In dit accountantsverslag geven wij u een update van onze inzichten zoals gemeld in de rapportage interim-bevindingen, een samenvatting van de controlewerkzaamheden die uitgevoerd zijn naar aanleiding van onze frauderisicobeoordeling en onze bevindingen en conclusies op basis van onze werkzaamheden.

De jaarrekening is de verantwoordelijkheid van het college en de directie

Met betrekking tot fraude zijn het college en de directie verantwoordelijk voor het beschermen van het vermogen van de gemeente, het voeren van een

afdoende financiële administratie en het in stand houden van een geschikt systeem van interne beheersing (waaronder procedures voor het waarborgen van de betrouwbaarheid en continuïteit van geautomatiseerde systemen en het voorkomen en opsporen van fraude, overige onregelmatigheden en fouten en niet-naleving van wet- of regelgeving). Wij hebben onze controle zodanig ingericht dat wij een redelijke, maar geen absolute, mate van zekerheid verkrijgen dat de jaarrekening in haar geheel geen afwijkingen van materieel belang bevat die het gevolg zijn van fraude of fouten.

Onze controle bestond niet uit een uitvoerige controle van transacties zoals noodzakelijk zou zijn om fouten of fraude die niet hebben geleid tot materiële afwijkingen in de jaarrekening te kunnen opsporen. Het dient te worden onderkend dat het controleproces inherente beperkingen kent. Als gevolg van de aard van fraude, met name wanneer daarbij sprake is van verhulling door samenzwering en vervalsing van documenten, is het mogelijk dat bij een controle die is opgezet en uitgevoerd in overeenstemming met algemeen aanvaarde controlestandaarden materiële fraude niet wordt ontdekt.

Hoewel effectieve interne beheersingsmaatregelen het risico doen afnemen dat fouten en fraude zich voordoen of onontdekt blijven, wordt dit risico hiermee niet weggenomen. Wij kunnen daarom niet garanderen dat eventuele fouten of gevallen van fraude ontdekt worden. Gegeven de inherente beperkingen van het controleproces en het interne beheersingssysteem kan en mag er niet op vertrouwd worden dat ons onderzoek alle fouten of gevallen van fraude aan het licht zal brengen.